

Dags att ta Sverige
tillbaka till PISA-toppen

Inledning

Den svenska skolan är i kris. Det blev uppenbart när OECD i december presenterade resultatet från 2012 års PISA-mätning. Inget annat land har backat så kraftigt i skolresultat som Sverige. Efter att för tio år sedan ha presterat i topp ligger vi nu under genomsnittet i OECD i såväl läsning, matematik som naturvetenskap.

Det mest oroväckande är att försämringen skett över hela linjen. Det hade varit bekvämt att kunna skylla på ett antal problemskolor men PISA-rapporten visar bortom all tvivel att så är det inte.

Tvärtom understryker OECD att hela det svenska skolväsendet försämrats.

År 2003 rankades 16 procent av de svenska 15-åringarna som topp i matematik. År 2012 hade den andelen halverats. Vi ser oss gärna som världsledande när det gäller utbildning och kompetens. Men faktum är att vi i dag har en lägre andel toppstudenter än OECD-genomsnittet.

I april i år kom nyheten att studenter som börjat på Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm blir allt sämre i matematik. Hela 20 procent av studenterna klarade inte de diagnostiska proven för grundskolans årskurs 9. I en allt tuffare global konkurrens är det här naturligtvis inte hållbart. När dagens 15-åringar går ut i arbetslivet som nytexaminerade ingenjörer eller ekonomer om kanske tio år kommer de att möta en global konkurrens. Våra unga vill kunna välja mellan jobb inte bara i Sverige, utan också i England, USA eller Kina. Vi vet också att vi i Sverige möter en allt tuffare konkurrens från utländsk arbetskraft här hemma. När Ericsson nyligen sökte 400 ingenjörer kom hälften av de 24 000 ansökningarna från andra länder.

Det är kanske inte så konstigt att resultatet av den senaste PISA-mätningen upplevs som djupt oroande av såväl elever som föräldrar. Vi har låtit undersökningsföretaget Novus fråga 346 elever och 570 föräldrar om hur de ser på skolan. En stor majoritet av de tillfrågade uppger att de ser PISA-resultaten som oroande.

Krisen i skolan har naturligtvis många orsaker. Vår undersökning visar tydligt att dåliga eller obefintliga läromedel är en av dem. Tre av fyra elever uppger att de under sin högstadietid haft antingen föräldrade eller direkt felaktiga läroböcker. Det är faktiskt inte acceptabelt.

PISA oroar eleverna

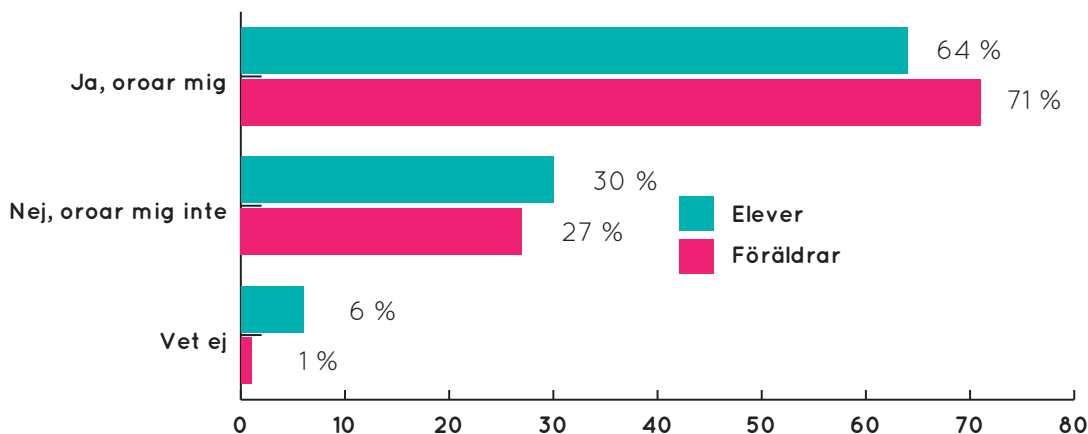
Kampanjen Mer Tid För Lärande, MTFL, genomförde i mars 2014 en omfattande undersökning bland landets föräldrar och elever. Syftet var att få en bild av synen på krisen i den svenska skolan, vad man vill göra åt problemen och om en satsning på läromedel kan vara en av flera lösningar.

Det är uppenbart att såväl föräldrar som elever är oroade över utvecklingen i skolan. Enkäten utfördes av undersökningsföretaget Novus. I enkäten svarar 64 procent av eleverna och 71 procent av föräldrarna att de är oroade över raset i PISA-mätningen. Nästan fyra av tio elever känner att skolan inte förbereder dem tillräckligt väl för när de i framtiden ska in på arbetsmarknaden.

När vi frågar vad som kan göras för att vända den negativa trenden är enigheten stor bland elever och föräldrar. Lärarna måste få mer tid att vara med sina elever. 51 procent av föräldrarna nämner mer tid för lärarna som den viktigaste åtgärden, medan 29 procent vill se mindre klasser. När samma fråga ställs till eleverna svarar hela 37 procent att de vill tillbringa mer tid med sina lärare. Ingen annan åtgärd rankas lika högt.

Oro med tanke på PISA-mätningen

Kanske har du under de senaste månaderna via medierna hört talas om att svenska skolan rasat jämfört med skolor i andra länder, i den så kallade PISA-mätningen. Är detta något som oroar dig eller inte?

Undersökningen tydliggör en av de stora men bortglömda frågorna i dagens svenska skola. För oss som arbetar med läromedel är det ingen nyhet att det förekommer gamla och slitna läroböcker i skolorna. Så sent som förra året fick vi rapporter om att skolor använt läroböcker som fortfarande talar om Sovjetunionen, mer än 20 år efter dess fall. Vi har också ständigt hört om hur elever tvingas använda uppkopierat material eftersom skolorna inte haft råd att köpa in läroböcker.

Men vi hade inte riktigt klart för oss hur utbrett problemet var. I undersökningen visar det sig att 73 procent av de tillfrågade eleverna berättar att de under sin högstadietid haft böcker med felaktiga eller föråldrade uppgifter.

Läroböckerna är elevernas arbetsmaterial och den kanske viktigaste källan till kunskap. Att så många som tre av fyra elever haft böcker som inte haft korrekt information är mycket oroande.

I undersökningen ställer vi frågan vilken typ av läromedel som eleverna helst vill se. Inte förvånande kommer läroböcker högst på listan när eleverna får ranka vad de vill jobba med i skolan. 32 procent uppger att de helst vill ha riktiga läroböcker i skolan. Näst högst kommer digitala läromedel och på en uppföljande fråga svarar 60 procent av eleverna att de allra helst vill ha en kombination av läroböcker och digitala läromedel i skolan.

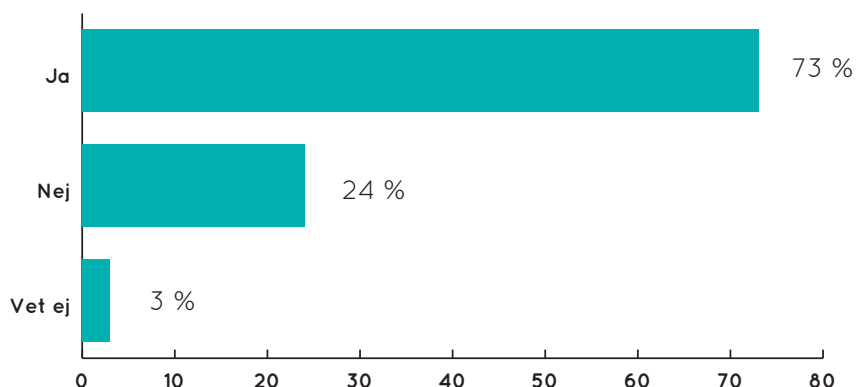
Ungefär samma bild ger föräldrarna. Mer än hälften av de tillfrågade föräldrarna uppger att läroböcker ger dem bästa möjlighet att följa vad deras barn lär sig i skolan. Bara en av tio föredrar kopior som läraren gjort själv eller att barnen får söka information på egen hand på nätet.

Det är uppenbart att både elever och föräldrar vill se en satsning på läromedel. Och faktum är att det inte skulle vara dyrt att gå dem till mötes. År 2013 spenderade de svenska skolorna i genomsnitt 546 kronor per elev på läromedel. Det är mindre än 1 procent av den totala budgeten per elev på drygt 96 000 kronor.

Skolan ligger fortfarande långt under de nivåer som satsades på läromedel för 14 år sedan när PISA-mätningarna inleddes. Nedgången har inträffat samtidigt som de svenska skolelevernas resultat i PISA-mätningarna rasat. På ett drygt decennium har Sverige gått från att höra till de bästa inom OECD till att tillhöra bottenskiktet. Alla är överens om att den trenden måste vändas.

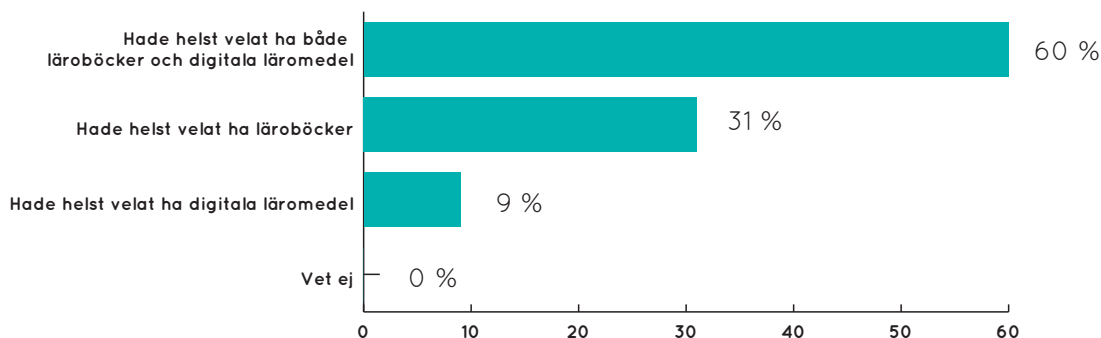
Tre av fyra upplever att det under högstadietiden fanns läroböcker med uppgifter som var fel eller föråldrade

Upplever du att det under din högstadietid fanns uppgifter i läroböckerna som var uppenbart fel eller föråldrade?

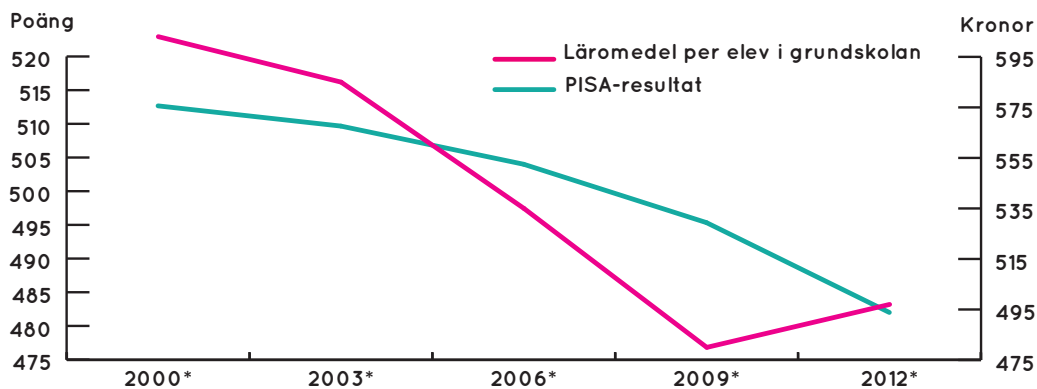
Sex av tio hade helst velat ha både läroböcker och digitala läromedel under sin högstadietid

Om du hade fått välja fritt, vilket av följande typer av läromedel hade du helst velat ha tillgång till under din högstadietid?

PISA rasar i takt med investeringarna i läromedel

Tabellen visar hur PISA-resultatet i matematik rasat i samma takt som skolans investeringar i läromedel. Högstadietid?

Att återställa satsningen på läromedel till 2000 års nivå skulle kosta uppskattningsvis 56 miljoner kronor. En mer ambitiös satsning skulle vara att låta läromedlen hålla jämna steg med den övriga satsningen på skolan. Det skulle fortfarande inte kosta mer än 266 miljoner kronor. Det är billigare än nästan alla andra satsningar på skolan som diskuterats.

En satsning på läromedel skulle dessutom ha effekt på mycket kort sikt. Många av de i och för sig nödvändiga åtgärder som diskuteras kommer att ta mycket lång tid att genomföra. Till exempel finns flera förslag på att stärka lärarutbildningen. Men det kommer att dröja åtskilliga år innan de första lärarna med den nya och bättre utbildningen är redo att börja undervisa. Under tiden hinner många av de barn som i dag är i grundskolan gå ut gymnasiet.

Ett beslut att stärka läromedlen i skolan skulle kunna genomföras och få effekt inom loppet av några månader.

Berner Lindström, professor i pedagogik vid Göteborgs Universitet, konstaterar att föråldrade läromedel är ett stort problem.

”Som elev hamnar du i en konstig situation om du har en föråldrad bok som resulterar i att du blir lämnad åt ditt öde att själv söka efter information om läraren inte har gjort ett bra upplägg. Det finns en genuin pedagogisk problematik i detta där relevansen av läroboken blir mindre, både i lärarens och i elevens ögon.”

”Alla elever måste få möjlighet att på ett bra sätt få lära sig att arbeta med de digitala resurserna som finns.”

**/Berner Lindström, professor i pedagogik
vid Göteborgs Universitet**

Enligt Berner Lindström är problemet med föråldrade läromedel inte bara att böckerna innehåller fel eller är utslitna, utan lika mycket att de bygger på en föråldrad pedagogik.

”Den fysiska kvaliteten är ett uppenbart problem. Det andra problemet är att dessa läromedel innehåller ett föråldrat pedagogiskt synsätt som inte har följt forskningsutvecklingen.”

Han lyfter också fram att felaktiga satsningar på läromedel lätt kan gå ut över likvärdigheten, inte bara mellan olika kommuner utan också i samma skola.

”Men problemen ur skolans synvinkel är att vi har en så stor variation av lärare. En del kan plocka material från nätet och göra ett jättebra jobb och en del kanske inte alls kan göra det. Där blir det en väldigt tydlig kvalitetsproblematik. Det är inte rimligt att vissa lärare jobbar med datorer och it och andra inte alls gör det. Alla elever måste få möjlighet att på ett bra sätt få lära sig att arbeta med de digitala resurserna som finns.”

Fakta:

Undersökningsföretaget Novus har på uppdrag av kampanjen Mer Tid För Lärande genomfört en undersökning bland elever och föräldrar i Sverige.

Sammanlagt har Novus frågat 346 elever i åldrarna 16-19 år och 570 föräldrar med barn i grundskolan. Intervjuerna genomfördes under perioden 24-31 mars 2014.

Nu satsar kommunerna på läromedel

Trenden när det gäller kommunernas investeringar i läromedel har varit dyster de senaste 20 åren. Men inte alla kommuner sparar på skolorna. Då och då ser vi kommuner som inser värdet av läromedel och som gör nödvändiga satsningar.

I Härnösand tröttnade Joakim Byström på att hans barn kom hem från skolan med kopior i lösbladsystem i stället för riktiga böcker. Han startade ett läromedelsuppror, som resulterade i att kommunen anslog 1,5 miljoner kronor för att köpa in riktiga läromedel till skolbarnen.

”Det som verkligen tog skruv var när jag under ett möte med politikerna i kommunen lade min dotters skrynkliga kopior i en hög på bordet i sammanträdesrummet och riktiga böcker i en annan hög. Då såg de hur illa det faktiskt var, men också hur bra det kan bli. Kontrasterna blev övertydliga”, berättar Joakim Byström.

I Borås anslog kommunen förra året 15 miljoner kronor för it-utrustning och läromedel i skolorna. Sex miljoner är öronmärkta för att köpa in nya läroböcker till eleverna i kommunen.

En av de största satsningarna på skolan i år görs av Linköpings kommun. Kommunen avslutade år 2013 med rekordstarka finanser. Överskottet blev hela 611 miljoner kronor, Hälften av pengarna gick tillbaka till förvaltningarna och hälften fördelades på ”mjuka verksamheter”. Snabbt beslutade politikerna att skolan var ett prioriterat område när pengarna skulle fördelas, som med ett extra anslag på 60 miljoner kronor var den verksamhet som fick mest pengar.

”Pengarna ska främst användas för inköp av läromedel och it-utrustning”, berättade kommunalrådet Paul Lindvall vid en pressträff under våren.

En del av pengarna kommer också att användas för kompetensutveckling av lärare och annan personal i skolorna.

Joakim Byström i Härnösand fick igenom sitt krav på extra miljoner till läromedel efter ett medborgarinitiativ till kommunfullmäktige. Han hoppas att fler elever och föräldrar runt om i landet ska ta efter hans exempel.

”Jag är själv tekniker och var en gång ordförande för organisationen Unga Forskare. När jag ser hur kvalitén på undervisningen i naturvetenskapliga ämnen försämras i skolan känner jag att något måste göras”, säger han.

“Kartan i klassrummet är 40 år gammal”

Läraren och oppositionspolitikern Christina Örnebjär i Kumla är oroad över skolan. ”Världskartan i klassrummet är från 1974, böckerna om rymden är från 1976. De flesta håller nog med om att både gränserna har ritats om och att nya rymdupptäckter har gjorts sedan dess”, säger hon.

Christina Örnebjär tycker inte det är konstigt att så många elever och föräldrar är oroad över svenska elevers Pisa-resultat.

”Det vore värre om de inte var det. Det handlar inte om en enskild Pisa-undersökning, det har gått neråt för skolan under 25 års tid. Jag tror att det både beror på att andra länder har blivit bättre och att vi har blivit sämre. Men det betyder inte att svenska elever har blivit mer korkade”, säger hon.

Hon är själv lärare i svenska och specialpedagogik. Hon är kritisk mot den bristande likvärdigheten i skolan.

”Det ska inte spela någon roll om du går i skolan i Kumla eller i Danderyd, du ska få lika bra utbildning överallt. Så är det inte i dag. När den kommunala budgeten inte riktigt går ihop är det ofta skolan man skär ner på”, säger hon.

Det syns inte minst vad gäller läromedlen menar hon.

”Det var en chock att börja jobba som lärare och inse att man har samma böcker i dag som när man själv gick i skolan. En av mina elever frågade nyligen varför landet han föddes i inte finns med i kartboken. Där det borde stå Makedonien står det Jugoslavien. Han är elva år och kartboken är från 1988. Det har gått två decennier sedan Makedonien erkändes som land.”

Christina löste situationen genom att ta fram en uppdaterad karta på sin privata Ipad.

Eleverna i undersökningen är tydliga med att de vill ha riktiga böcker och digitala läromedel. De uppger också att de har haft felaktiga eller föråldrade läromedel i grundskolan.

”Jag håller med. Det är helt galet. Men sant. Kartorna visar Sovjetunionen. Varenda unge har en smart mobil i dag – men i en av de skolor jag är på finns inte ens fungerande internet. På en högstadieskola delar 80 elever på fem datorer och eftersom det inte finns en bok till alla så turas eleverna om”, säger hon och fortsätter:

”Det är klart att om eleverna märker att det inte satsas på dem eller på skolan – varför ska de själva satsa? Det vi säger till dem när vi ger dem gamla böcker är att skolan inte är viktig.”

Trots att Christina Örnebjär är utbildad att undervisa på gymnasiet och behörig för låg- och mellanstadiet så är det på högstadiet hon har jobbat mest.

”Så ska det inte vara. Det behövs fler behöriga lärare som undervisar i det de är behöriga i. Jag ska till exempel inte undervisa i syslöjd vilket jag har gjort flera gånger.”

Christina Örnebjär uppmanar politiker på lokal nivå att prioritera skolan i budgeten.

”Det handlar om allt från att nyttja skollokaler bättre, som ofta är dyrare än skolans innehåll, till att ha fungerande vikariepooler, uppdaterade läromedel och digitala läromedel.”

Hon understryker också vikten av mer tid för planering och uppföljning av lektionerna. Och för mötet med eleverna.

”Man måste låta lärare vara lärare”, säger hon.

”Samhället förändras och en SO-bok måste förändras med det”

Trasiga och nedklottrade skolböcker med sidor som saknas. Mängder av kopierat material. Och läromedel med gamla, och ofta felaktiga, uppgifter. Det är verkligheten i många skolor runt om i landet. ”I många ämnen är böckerna så gamla att uppgifterna i dem inte ens stämmer längre. Samhället förändras och en SO-bok måste förändras med det”, säger Zabihullah Aurfan, 14, som går i sjunde klass på Vimarskolan i Vimmerby.

Den senaste PISA-undersökningen har fått många att reagera. Men Zabihullah Aurfan är inte särskilt förvånad. Hans skola i småländska Vimmerby försågs nyligen med föreläggande om läromedel, efter att Skolinspektionen besökt skolan och upptäckt betydande brister i tillgången till kvalitativa läromedel. Zabihullah Aurfan har gått på skolan sedan första klass, men det var först i fjol han insåg att läget är akut. Många med honom har reagerat – lärare, klasskamrater och föräldrar.

”Det är inte konstigt att eleverna presterar sämre om det inte finns riktiga förutsättningar för att uppnå målen. Idag är vi ibland flera elever på varje lärobok och skriver av alla uppgifter från skrivböckerna och besvarar sen frågan. Det tar tid från lärandet och många elever halkar efter. Det är väldigt frustrerande för lärarna också”, säger Zabihullah Aurfan.

Antalet elever per skolbok begränsar möjligheten att läsa in på egen hand om man hamnat efter i något ämne. Men bristen på läromedel drabbar även de högpresterande eleverna.

”Lärarnas tid fokuseras till elever med sämre resultat. Det är naturligt. Samtidigt påverkas de andra eleverna som får det svårt att ta sig vidare utan varken lärare eller läromedel”, säger Zabihullah som även är med i elevrådet där frågan också väckt stort engagemang.

Bristen på läromedel kompenseras med en stor andel kopierat material. Vissa kurser inleds med att lärarna delar ut en stor ”bibba” stenciler. Vimarskolan kritiseras också för sin undermåliga tillgång till datorer. Digitala läromedel är begränsade, menar Zabihullah Aurfan.

”Vi har en lärare som med privata medel köper in Nationalencyklopedin digitalt, så att vi elever får tillgång till den. Det ska inte behöva vara så. Skolan måste få mer pengar. Bättre läromedel, bättre lärarlöner, trevligare skolmiljöer och mer makt till lärarna. På så sätt kan även föräldrarna lättare engagera sig i sina barns skolgång. Och jag och mina klasskamrater kan lämna grundskola och gymnasium med en bred och värdefull utbildning. Så blir förhoppningsvis även PISA en trevligare läsning i framtiden.”

Det är dags att agera – nu!

Egentligen borde inte det katastrofala Pisa-resultatet ha kommit som en överraskning för någon. Den negativa utvecklingen har pågått i många år.

När Pisa mätte skolorna år 2000 och 2003 hörde de svenska skolorna fortfarande till de bättre inom OECD. Sedan hände något. År 2006 hade Sverige halkat ner till genomsnittlig nivå. I Pisa år 2012 låg vi plötsligt i bottenskiktet. Inget annat OECD-land har sett en så snabb försämring av skolan som Sverige.

När rapporten offentliggjordes blev den en väckarklocka som vände den politiska debatten. Skolan blev den viktigaste frågan inför höstens val. För mig som arbetar med skolfrågor varje dag i min roll som VD för ett läromedelsförlag och som ordförande för Svenska Läromedel är det oerhört glädjande. Äntligen diskuterar vi nu ingående och konstruktivt om hur vi ska lyfta den svenska skolan.

Att vända den här utvecklingen är inte lätt. Försämringen har pågått under många år och det finns inte en enkel lösning som magiskt kan lösa problemet. Jag är ändå hoppfull om att vi kommer att lyckas. Det finns många konstruktiva förslag som kommer att bidra till att vi vänder nedgången. En stärkt lärarutbildning är en sådan åtgärd.

Det jag saknar i debatten är förslag som snabbt kan hjälpa de elever som i dag går i skolan. En ökad satsning på lärarutbildningen kommer exempelvis inte att ge resultat förrän om flera år. Den kommer inte att få fullt genomslag förrän när de elever som börjar ettan i höst går i gymnasiet.

Därför behöver vi också diskutera lösningar som fungerar på kort sikt. En sådan är skolans bortglömda fråga, läromedlen. Om vi ser tillbaka till år 2000 har kostnaden för skolan ökat med 40 procent medan kostnaden för läromedel tillåtit krympa med 17 procent.

Det är inte så konstigt att vi kan höra berättelser som den på sidan 8 där berättas om skolor som nu har kartor från 1974 och böcker från 1976. Det förekommer alltså att skolbarnen har läromedel som är lika gamla som deras föräldrar!

Det säger sig självt att inget skolsystem kan garantera en bra och likvärdig utbildning med så undermåliga läromedel. Som vi visat i denna rapport är det samtidigt ett problem som är billigt att rätta till. Ett beslut att återställa investeringarna i läromedel till 2000 års nivåer skulle inte kosta mer än ett par hundralappar per elev och år.

Det är nu ett drygt år sedan Svenska läromedel inledde kampanjen Mer Tid För Lärande. Vi gjorde det för att vi såg att den svenska skolan var på väg i fel riktning och att en av de akuta frågorna att lösa är att ge läraren mer tid att vara tillsammans med eleverna.

Kampanjen har tre tydliga syften:

1. **Det måste skapas tid för elever att möta sina lärare.**
2. **Digitaliseringen måste fyllas med innehåll.**
3. **Skolan måste göras med likvärdig.**

Vi anser att dessa tre frågor hänger tätt samman, och att bra läromedel är helt avgörande om vi ska kunna hitta en lösning.

Responsen på vårt budskap har varit fantastiskt positiv. Vi har verkligen sett att lärare, elever, föräldrar och politiker delar vår syn.

Läromedel som följer läroplanen och säkrar att lärare till varje lektion har tillgång till den kunskap som finns i betygskraven är en förutsättning för att lärare ska kunna planera, genomföra och utvärdera undervisningen på ett bra sätt. Vi har ett ansvar mot inte bara våra barn utan mot hela samhället att vända utvecklingen i skolan. Men vi har också ett ansvar mot de barn som nu går i skolan att vidta åtgärder som snabbt kan ge effekt. En satsning på läromedel är precis en sådan åtgärd.

Åsa SteholtVerneresson,
Ordförande Svenska Läromedel

Fakta:

Det här är den andra rapporten i Mer Tid För Lärandes rapportserie. Den förra rapporten, Skolans bortglömda fråga, lyfte fram det faktum att grundskolans investeringar i läromedel per elev sjunkit med 17 procent, samtidigt som kostnaden för undervisning ökat med 60 procent. Här lyfte vi fram några Goda Exempel, kommuner som valt att gå emot trenden och göra medvetna och konsekventa satsningar på bra läromedel.

Branchorganisationen Svenska Läromedel startade kampanjen Mer Tid För Lärande 2013 med syftet att lyfta fram tiden som en av de viktiga frågorna i skolan. Läraren måste ges mer tid för sitt jobb, att vara tillsammans med sina elever.

Vi vill samtidigt peka på bra läromedel som en av de viktigaste vägarna för att ge läraren mer tid för lärande, och därmed för att vända den negativa utvecklingen i skolan. Läromedel är skolans bortglömda fråga.

MER TID FÖR LÄRANDE

